

2. Rhizome Rot

Tungod kini sa sa fungi o bacteria. Adunay puti nga mycelial growth sa naapektuhan nga parte sa grabe nga mga kaso.

Nindot tan-awon sa gawas apan ang sulod lata na (rotten).

Pagdumala

Importanteng hinloan ang gamit sa pananom. Ayaw pagtanum sa mga dapit na magbara o magpundo ang tubig o water-logged. Ayaw pagtanum sa mga lugar nga naay miagi nga susama nga sakit. Magpuli-puli ug tanum (crop rotation)

3. Leaf Spot- adunay gagmay nga yellow ug puntik sa dahon. Kini kasagaran mahitabo diha sa tubigan nga lugar. Manggawas ang moreno nga kolor (brownish) sa tunga sa hamtong nga mga dahon.

Pagdumala

Pagbomba og fungicide
Pagsunog sa mga naapektohan nga parte

PAGDUMALA SA INSEKTO

1. Shoot/Stem Borer- dalag ngadto sa berde nga ulod nga naay itom nga puntik- puntik. Kini nga ulod adunay mga 3cm ang katas-on. Ang tanum nga atakihon niini muresulta sa pagkamatay sa mga naapektuhan nga parte.

Pagdumala

Chemical control
Paggamit ug botanical pesticides
Paggamit ug biological pesticides

2. Cutworms- moataki sa unod sa mga tanum labi na ang pinutlan nga bahin niini nga nagadapat sa yuta.

Pagdumala

Kuhaon ang mga naapektohang parte sa tanum ug magbaton ug kalimpyo

Technical Adviser:

Marco Antonio C. Morido
High Value Crops Development
Program (HVCDP) Coordinator
Field Operations Division

Gihimo ug giapod-apod sa:
Department of Agriculture - Caraga
Regional Agriculture & Fisheries Information Section
High Value Crops Development Program (HVCDP)
Capitol Site, Butuan City

Giya sa
Pagpananum
ug *Luy-a*

GIYA SA PAGPANANUM UG LUY-A

PASIUNA

Ang luy-a ang isa sa mga pinaka-importante nga lamas sa kalibotan. Kini kasagarang ginagamit nga presko, uga ug binulad nga luy-a, gi-preserbar ingon nga pickles (salad) ug gi-proseso nga salabat. Kini kasagarang ginagamit sa mga pilipinhong putahe, sahog sa medisina, pahumot sa ilimnon/softdrinks. Sa karon, ang nasud sa Jamaica, Brazil, Hawaii, Africa, India, China ug Pilipinas ang nagpadaghan aron sa pagbaligya/pagkomersyo niini.

PILIANAN SA MAAYO NGA IGTATANUM

A. Jamaican Ginger

Maayo nga klase sa luy-a ug maayo usab kini nga pang dried process o pinauga. Adunay yellowish pink nga unod (rhizome) ug igo-igo (medium) ang kadak-on; Ginagamit sa paghimo ug ilimnon (softdrinks). Maani sa sulod sa 8-10 ka buwan paghuman magtanum. Adunay kasagarang ani nga 10,000-15,000 ka kilo kada ektarya.

B. Chinese Ginger or "Canton"

Maayo nga klase para sa paghimo ug pickles (salad). Adunay yellowish nga unod (rhizomes).

Dagko ang unod, kasagaran dunay 120g nga kabug-aton o sobra pa. Dili kaayo halang, gamay lang ug duga (less succulent), ug dili kaayo hiblaon (fibrous) kompara sa Jamaican ginger.

Maani sulod sa 8-10 ka buwan gikan pagtanum. Adunay kasagarang ani nga 10,000-20,000 ka kilo kada ektarya.

C. Native Ginger or "Imugan"

Pinaka komon nga klase sa Pilipinas. Igo-igo (medium) ang kadak-on sa unod ug hiblaon (fibrous) kini, usa sa iyang bentaha. Makasugakod sa mga sakit labi na sa mga soil borne diseases. Kasagarang mo-ani ug 3,000-5,000 ka kilo matag ektarya.

D. Red Native Variety (Tapol)

Pareha ra sa native ginger pero adunay medyo pula nga unod. Hiblaon ang unod ug medyo gagmay ang kadak-on. Moguwang sulod sa 10 ka bulan.

Ang kasagarang ani moabot sa 1,500-2,000 ka kilo kada ektarya ug moangay kini sa landong nga dapit.

SOIL REQUIREMENT

Nagkinahanglan kini ug tabunok ug dili mabahaan nga luna. Niini nga paagi makalikay kita sa kasagarang sakit sama sa soil-borne diseases ug rhizome rot ingon man bacterial wilt.

pH tolerance: 4.3-7

Optimum pH: 6.8-7.0

PAG-ANDAM SA MGA IGTATANUM

Ang usa ka ektarya adunay panginahanglanon nga mokabat sa 2,444-3,666 kgs nga luy-a/rhizome. Kung kini diversified o itanum diha sa ilalom sa lubi, kape ug sa citrus nga plantasyon, igo na ang 2,000 ka kilos. Ihumol sa fungicide solution sulod sa 15-30 minuto.

Pananglitan: benlate- (1-2 tbsp/ 16L nga tubig): captan arasan, brassicol, dithane (sunda ang sakto nga sukod nga naa sa marka)

PAGTANUM

Monocrop o intercrop:

Kasagarang igtatanum sa luy-a mao ang bulan sa Mayo. 50-75cm ang distansiya sa tunga sa laray ug 30cm tunga sa mga bungtod.

Kalalum: 10cm

Dayametro: 10 cm

Butangi ug mulching material sama sa dahon sa lubi, o uhot sa humay ug uban pa.

PAG-ABONO

Ibase sa resulta sa soil test o analysis sa yuta nga makuha diha sa pagpaanalisa sa atong kayutaan. Ang mosunod mao ang kinatibuk-ang tambag o general recommendation sa matag ektarya:

250-100-100 kg N-P-K

4 split o bahinon sa kaupat nga pag-aplay

PAGDUMALA SA SAKIT

Bacterial wilt- hinungdan sa paglaya ug pagdalag sa dahon. Ang unod mamahimong tubigon ug madaut kini hinungdan nga dili na maayo isagol sa pickles.

Pagdumala

Ayaw paggamit ug mga masakiton nga igtatanum/ rhizome. Kinahanglan limpiyo usab ang imong igtatanum ingon man ang mga kagamitan (tools).

Ayaw sa pagtanum sa mga dapit nga adunay miaging atake sa bacterial wilt. Magpuli-puli ug tanum (crop rotation).